

П.А. Стецюк, д-р екон. наук, с. н. с.
ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України, м. Київ

ПОЛІТИКА УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ ЗАСОБАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Ринкова трансформація економіки істотно вплинула на всі аспекти виробничо-фінансової діяльності підприємств. Найбільш суттєвих змін за цих умов зазнала фінансова сфера. Перехід на нові методи господарювання зумовив необхідність перегляду теоретичного та методологічного базису управління економічними ресурсами підприємств, найбільш мобільними та активними серед яких є оборотні засоби. Побудова системи ефективного управління їх формуванням та використанням вимагає проведення критичного аналізу існуючого теоретичного та методологічного базису, на якому ґрунтується реалізація цього завдання. Оскільки система управління різними видами активів має досить широкий спектр актуальних питань, перед дослідником стоїть проблема вибору найбільш важливих та найменш досліджених з них.

Оборотні засоби, а особливо проактивна їх складова – фінансові ресурси, мають широкий спектр сутнісного прояву. Тому знаходяться в полі зору багатьох дослідників та виступають об'єктом дослідження багатьох наукових дисциплін. Однак в ринкових умовах найбільшу увагу питанням управління ними приділяє фінансовий менеджмент. Крім того, у вітчизняній фінансовій науці існує певною мірою паралельна останньому наукова дисципліна «Фінанси підприємств». У кожній з них власне розуміння економічної природи оборотних активів. Якщо перша з названих дисциплін розглядає оборотний капітал, то друга – оборотні засоби. Тому ми свідомо залишаємо поза увагою саме цей аспект досліджуваного питання, оскільки йому й так приділяється занадто велика увага у спеціальній літературі. Разом з тим обділені увагою дослідників питання методології прийняття управлінських рішень у сфері формування та використання оборотних засобів. З цієї причини задекларована тематика статі, на думку автора, має теоретичну та практичну актуальність.

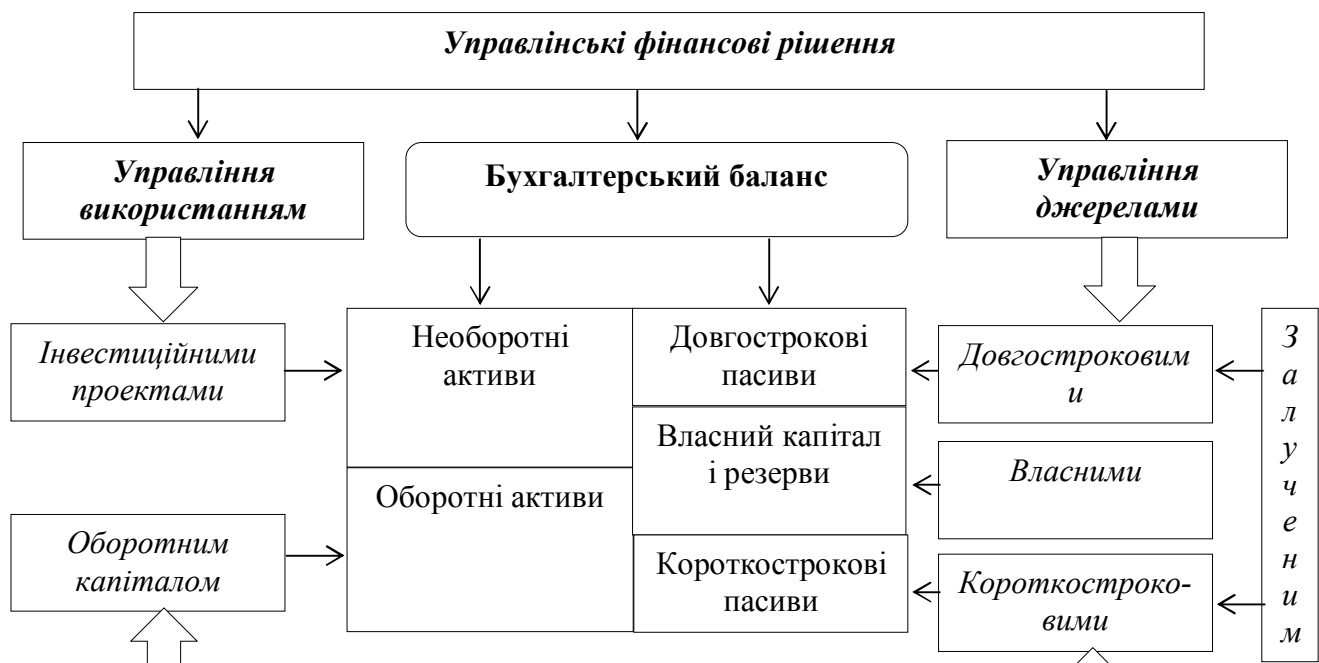
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів управління оборотними засобами підприємств реального сектора економіки, знаходяться у полі зору наукових інтересів плеяди вітчизняних та зарубіжних економістів, зокрема І. Ансоффа [1],

І.О. Бланка [2], Р. Брейлі та С. Майерса [3], М.Я. Дем'яненка [4], В.В. Ковальова [5], Л. Крушвіца [6], Б. Й. Пасхавера [7] тощо. Однак узагальнення та систематизація сучасних теорій та гіпотез управління фінансами є дороговказом та науковою основою розв'язання низки питань ефективного господарювання теоретичного та практичного спрямування.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних основ управління оборотними засобами в контексті реалізації фінансової функції сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Типологія управлінських фінансових рішень має певну варіацію. При цьому використовується емпіричний підхід без відповідної аргументації вибору. Так, Р. Брейлі та С. Майерс вважають, що в управлінні активами менеджер підприємства вирішує дві основні проблеми. «Перша – скільки повинна інвестувати компанія і в які види активів? Друга – як отримати необхідні для інвестування грошові кошти? Відповіддю на перше питання виступають інвестиційні рішення фірми, відповідь на друге питання являють собою рішення про вибір джерела фінансування» [3, с. 3]. Таку ж позицію займають і багато європейських спеціалістів з управління фінансами підприємств. Зокрема, відомий німецький професор Л. Крушвіц свою книгу, присвячену неокласичним основам сучасної фінансової теорії, назвав «Фінансування та інвестиції» [6]. Необхідно підкреслити, що не тільки за назвою цієї праці, а й за змістом помітна відмінність у пріоритетності окремих типів фінансових рішень, яка існує між англо-американською та європейською школами неокласичних фінансів.

У нашому розумінні структура та механізм управлінських фінансових рішень можуть бути подані наступною схемою (рисунок), яка ґрунтується на внутрішній логіці організації фінансів сільськогосподарських підприємств.

Структура та механізм фінансових рішень

Такий підхід дає орієнтири для визначення теоретичних засад управління фінансовими ресурсами та відбору найбільш фундаментальних сучасних теорій і концепцій, на основі яких воно повинне будуватися.

Важливим етапом реалізації парадигми управління оборотними засобами є підбір адекватних методів оцінки активів підприємства. Необхідність оцінки оборотних засобів у процесі управління фінансовою діяльністю виникає у випадках: створення нового підприємства – для визначення розміру внеску кожного засновника до статутного фонду, здійснюваного у вигляді оборотного активу; збільшення статутного фонду шляхом емісії акцій, залучення нових пайовиків або додаткового внеску активу до статутного капіталу підприємства; купівлі-продажу активів; ліквідації активів чи підприємства тощо.

Існує три основні підходи та відповідні їм методи оцінки вартості активів: ринковий, дохідний та витратний. Підкреслимо, що використання в практиці управління фінансами сільськогосподарських підприємств алгоритму оцінки активів за дохідним методом дає можливість підвищити прогнозно-аналітичну обґрунтованість фінансових рішень та уникнути серйозних прорахунків при здійсненні операцій, пов'язаних з використанням оборотних засобів.

Узагальнення принципів підходів до управління формуванням та використанням оборотних засобів, дозволило виділити такі його моделі:

- елементна (управління пропорціями між окремими елементами балансу);
- потокова (управління фінансовими потоками з метою трансформації балансу);
- портфельна;
- диференційована.

Змістовою складовою першої з них є забезпечення співвідношень між окремими видами та групами активів й пасивів у межах встановлених

нормативних значень. Управління, орієнтоване на підтримання певних співвідношень між елементами структури балансу, серед яких чільне місце займають оборотні засоби, ґрунтується на використанні фінансових коефіцієнтів. Його достатньо точно характеризує позиція, яка розглядає фінансовий менеджмент як систему дій з оптимізації фінансової моделі підприємства або, у вужчому сенсі, її балансу. Її прихильники вважають, що «саме баланс дозволяє чітко виділити всі об'єкти уваги фінансового менеджера, тобто по суті відображає статистику його роботи» [5]. При цьому мають на увазі те, що за допомогою орієнтації на рекомендовані значення коефіцієнтів можна оптимізувати пропорції між окремими видами активів та пасивів. А це в свою чергу забезпечує фінансову стабільність, безпеку діяльності та економічний розвиток підприємства.

Прихильники другого підходу орієнтуються на досягнення певного бажаного фінансово-майнового стану підприємства у майбутньому, забезпечення якого здійснюється шляхом послідовної трансформації елементів поточного балансу в майбутній бажаний баланс. Типовим прикладом цього підходу є управління в умовах економічної кризи підприємства.

Управління по методу трансформації балансу потребує встановлення елементів балансу, які найбільш суттєво реагують на управляючий вплив. Крім того, такі зміни повинні бути детерміновані до функції часу. Однак нині не встановлено ключових елементів балансу і немає теоретичних моделей, які надійно апроксимують процес їх трансформації за функцією часу. Тому відсутнє наукове розуміння механізму переходу від поточного до бажаного балансу.

Портфельний підхід передбачає виділення бізнес-процесів в окремі об'єкти управління активами, які об'єднуються в загальний портфель, а його цільовою функцією є оптимізація структури останнього. Очевидним є те, що цей підхід має чітко визначену сферу застосування. Його вибір визначається регулярністю та інтенсивністю інвестиційної діяльності, а також активністю на ринку цінних паперів. Ґрунтовна теоретична та методична розробленість основних аспектів портфельного підходу робить його привабливим для використання за умови відповідного кадрового забезпечення. Разом з тим, нинішня практика інвестиційної та фінансової діяльності сільськогосподарських підприємств не дає достатніх аргументів щодо перспектив його широкого застосування.

Диференційована модель передбачає варіацію застосування окремих елементів означених раніше моделей для вирішення відокремлених завдань управління оборотними засобами на окремих етапах життєвого

циклу чи певними бізнес-процесами. Тобто, політика управління у цьому випадку не детермінована до якоїсь конкретної моделі, а використовує кожен з них залежно від обставин й домінуючих чинників зовнішнього оточення та внутрішнього становища.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз засвідчив, що існуючий теоретичний базис управління оборотними засобами, не може бути безпосередньо використаний в практиці сільськогосподарських підприємств. Нині існує нагальна необхідність обґрунтування концептуальних основ побудови системи ефективного управління фінансовими ресурсами сільськогосподарськими підприємствами, які б враховували особливості їх виробничої, інвестиційної та фінансової діяльності.

Бібліографічний список: 1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф; пер. с англ.; под ред. Ю.Н. Каптуревского. – СПб: Питер, 1999. – 416 с. 2. Бланк И.А. Финансовая стратегия предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2004. – 711 с. 3. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов / Р. Брейли, С. Майерс; пер. с англ. – М.: ЗАО Олимп-Бизнес, 1997. – 1120 с. 4. Дем'яненко Н.Я. Рекомендации по определению эффективности использования оборотных средств в сельскохозяйственных предприятиях / Н.Я. Демьяненко. – К.: Урожай, 1989. – 32 с. 5. Ковалев В.В. Финансы организаций (предприятий): учебник / В.В. Ковалев, В.В. Ковалев. – М.: Велби, Проспект, 2006 – 352 с. 6. Крушвиц Л. Финансирование и инвестиции. Неоклассические основы теории финансов / Л. Крушвиц. – СПб.: Питер, 2000. – 400 с. 7. Пасхавер Б.Й. Проблеми ціноутворення і фінансового забезпечення сільськогосподарських виробництв / Б.Й. Пасхавер. – Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: монографія / О.М. Климов, А.І. Даниленко та ін. – К.: Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. – 540 с.

Стецюк П.А. Политика управления оборотными средствами сельскохозяйственных предприятий: теоретико-методологический аспект. В статье изложены результаты критического анализа теоретико-методологических аспектов формирования современной системы управления оборотными средствами в контексте реализации финансовой функции сельскохозяйственных предприятий.

Stetsyuk P. The policy of circulating assets management at agricultural enterprises: a theoretical and methodological aspect. The

results of a critical analysis of theoretical and methodological aspects of the modern system of circulating assets formation in the context of financial function realization at agricultural enterprises are stated in the article.